

Sabahattin Ali'nin Hikâyelerinde Kaygı ve Korkunun İzdüşümü

DR. ÖĞR. ÜYESİ HASAN CUŞA*

Öz

Felsefe, psikoloji, sosyoloji, antropoloji ve edebiyat gibi farklı disiplinlerin ortak konusu olan kaygı ve korku insanın temel duyguları arasında yer alır. Kaygı, kişinin kendi benliğinde veya içinde yaşadığı toplumsal çevrede varlığını tehdit eden bir uyarana karşılaştığında hissettiği bir duygudur. Korku ise algılanan tehlike karşısında bireyin kendini savunma amaçlı gösterdiği tepkidir. Bu kavramlar her ne kadar birbirinin yerine kullanılsa da bunların farklı anlamlara sahip olduğunu söylemek mümkündür. Korkuyu kaygıdan ayıran fark, tehdit olarak algılanan veya tehlike olarak görülen bir şeyin varlığıdır. Yani korkuya neden olan şey belliyken, kaygının kaynağı belirsizdir. Sabahattin Ali genellikle hikâyelerinde farklı nedenlere bağlı olarak kaygı duyan bireyin yaşadığı korkuları anlatır. Kaleme aldığı hikâyeleriyle bireyin kaygılı yaşamını eserlerinde odak noktası haline getiren yazar, karakterlerin bazı durum ve olaylar karşısındaki korku dolu anlarını gözler önüne serer. Bu çalışmanın amacı, kaygı ve korku perspektifinden Sabahattin Ali'nin hikâyelerini incelemektir. Araştırma konusu olan hikâyelerde, kaygılanan bireyin korkuya kapılmasına neden olan unsurların yalnızlık, çaresizlik, ölüm, hastalık ve belirsizlik olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar sözcükler: Sabahattin Ali, Hikâye, Kaygı, Korku, Dehşet

THE PROJECTION OF ANXIETY AND FEAR IN THE STORIES OF SABAHATTİN ALİ

Abstract

Anxiety and fear, which are common topics of different disciplines such as philosophy, psychology, sociology, anthropology and literature, are among the basic emotions of human being. Anxiety is an emotion that a person feels when she/he encounters a stimulus that threatens her/his existence in her/his own self or in the social environment in which she/he lives. Fear is the reaction of the individual to defend herself/himself in the face of perceived danger. Although these terms are being used interchangeably, it is possible to say that they have different meanings. The difference that distinguishes fear from anxiety is the presence of something that is perceived as a threat or viewed as a danger. So, while the cause of fear is obvious, the source of anxiety is uncertain. In his stories, Sabahattin Ali generally tells about the fears of the individual who is anxious for different reasons. The author, who focuses on the individual's anxious life in his stories, reveals the fearful moments of the characters in the face of certain situations and events. The aim of this study is to examine Sabahattin Ali's stories in terms of fear and anxiety. In the

* Munzur Ün. Edebiyat Fak. TDE Böl. hasencusa@gmail.com, orcid.org/0000-0002-1754-5205
Gönderim tarihi: 24.04.2020 Kabul tarihi: 26.05.2020

stories that are the subject of the research, it was concluded that the causes of fear and anxiety in the individual are loneliness, helplessness, death, illness and uncertainty.

Keywords: Sabahattin Ali, Story, Fear, Anxiety, Horror

GİRİŞ

Sabahattin Ali (1915-2002), Türk hikâyesinde bireyin yaşadığı kaygı ve korkuyu çarpıcı bir şekilde yansıtmayı başaran ender yazarlardan biridir. Kaleme aldığı hikâyelerinde çağının karmaşasını toplumsal gerçekliğin sunduğu bakış açısıyla anlatmayı ilke edinen Sabahattin Ali, kaotik düzenin insan üzerinde yarattığı tahribatı çarpıcı bir biçimde anlatmayı başarır. Söz konusu yazar, hikâyelerinde kaygı ve korku kısılcığında sıkışıp kalan bireyin duygularını ve yaşadığı travmayı gözler önüne serer.

Sabahattin Ali'nin hikâyeleri farklı yönlerden incelenmesine rağmen hikâyelerinde önemli bir rol oynayan kaygı ve korkunun farklı disiplinlere bağlı bir bakış açısıyla irdelenmediği görülür. Bu çalışma Sabahattin Ali'nin *Değirmen, Kağrı, Ses, Yeni Dünya ve Sırça Köşk* gibi hikâye kitaplarında yer alan öyküleri kaygı ve korku perspektifinden incelemeyi amaçlamaktadır. Söz konusu çalışmanın kaygı ve korku ekseninde sınırları çizilen teorik çerçevesini genel olarak bir taraftan Soren Kierkegaard, Andre Le Gall'ın ve Walter Schulz kaygı üzerinde ileri sürdükleri görüşler diğer taraftan da Pierre Mannoni, Dieter Duhm ve Jiddu Krishnamurti'nin korkuya dair öne sürdükleri fikirler oluşturur.

KAYGI VE KORKU

Kaygı, Eski Yunanca'da *agkhô* sözcüğüyle ilişkili olup "boğazlamak, boğmak" anlamında kullanılır (İnam, 2004, s. 100). Genel anlamıyla kaygı, bireyin iç benliğinde veya içinde bulunduğu dış dünyada varlığını tehdit eden bir unsurla karşılaştığında hissettiği bir duygudur.

Bazı düşünürler, kaygıyı farklı anlamlar doğrultusunda tanımlarken bazı psikanalistler, kaygının birtakım nedenlere bağlı olarak ortaya çıktığını ileri sürer. Bununla ilgili olarak Cicero (M.Ö.1106-43) kaygının sürekli bir endişe eğilimi olduğunu belirtir. Soren Kierkegaard (1813-1855) kaygıyı özgürlük ve suçluluk duygusunun çatışmasıyla ilişkilendirir. Kierkegaard'ın düşüncelerinden etkilenen Martin Heidegger (1889-1976) insanın temel duygularından biri olarak gördüğü kaygının ayrılık duygusundan kaynaklandığını ifade eder. Kaygıyı korkuyla eş anlamda kullanan Karen Horney (1885-1952) kaygının tehlike karşısında ortaya çıkan duygusal bir tepki olduğunu söyler. Kaygının yalnız kalma korkusuyla ilişkili olduğunu dile getiren Eric Fromm (1900-1980) kişinin kaygı duymasını çevreye karşı yabancılaşmasına bağlar. Kaygıyı varoluşsal açıdan ele alan Jean-Paul Satre (1905-1980) kaygının insan doğasının ayrılmaz bir parçası olduğuna inanır. Kaygının bilinçaltı ile ilişkisine dikkat çeken Sigmund Freud (1856-1939) kaygının içgüdü ve dürtülerin bastırılmasının bir sonucu olarak ortaya çıktığını öne sürer (Köknel, 2014, s.17-18). Kaygının birtakım koşullara bağlı olarak ortaya çıkan bir duygu olması, kavramsal açıdan anlamlandırma ve tanımlama konusunda kaygan bir zemine sahip olduğunu gösterir.

Kierkegaard'da kaygı," çevresinde her şeyin döndüğü bir eksen olarak sahneye çıkar." (2013, s.37). *Kaygı Kavramı* adlı eserinde kaygının "korkudan ve korkuya bağlı, belirli bir nesnesi olan benzer kavramlardan tümüyle farklı olduğunu" (2013, s.35) ifade eden Kierkegaard "kaygının nesnesinin hiçlik olduğu"nu (2013, s.72) ileri sürer. Burada kastedilen" hiçlik bir nesne değildir." (Deren, 2004, s.116). Kierkegaard'ın kaygıya dair öne sürdüğü sav aynı zamanda kaygı ile korku arasındaki temel farkı da ortaya koyar. Bu bakımdan kaygı ile korku arasındaki ayrım hiçlikle diğer bir deyişle varlıkbilimsel açıdan bir nesnenin yokluğuyla temellendirilir. "Kaygının korkudan en önemli farklılığı, korkuda her zaman kendisinden korkulan nesnenin, kişi ya da olayın var olduğu yerde, kaygının çoğunluk[la] bir nesnesi olmaması, kendisine yol açan somut bir nesne ya da durumun bulunmamasıdır." (Cevizci, 2003, s. 228).



Søren Kierkegaard

Kaygı ile korku kavramları her ne kadar birbirinin yerine kullanılsa da bu kavramların farklı özelliklere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim kaygı "zamanda ve mekânda endişe odaklanmalarına denk düşen, az ya da çok belirgin ve sık krizlerle yaygın bir endişe durumudur; buna karşılık, korku, gerçekten belirgin ya da en azından kavranabilir bir tehdidin var olduğu, çok yaygın, özel bir durum"dur (Le Gall, 2012, s. 55). Bu açıdan bakıldığında "korku, bir şeyin korkusudur: bir nesnesi vardır, oysa kaygının yoktur (Mannoni, 1992, s. 46). Dolayısıyla kaygı ile korkunun Janus'un iki yüzü gibi sürekli bir arada olduğu, kimi zaman aralarında hiçbir ayrım yokmuş gibi birbirinin yerine ikame edildiği ve bunları birbirinden ayıran temel unsurun bir 'şey'in varlığı olduğu söylenebilir.

Bazı psikologlar; kaygıyı, korkudan ayıran üç temel unsur olduğunu ileri sürer. Onlara göre kaynak, şiddet ve süre kaygıyı korkudan ayıran unsurlardır. Buna göre kaygının kaynağı bilinmez, ama korkunun kaynağı bilinir. Kaygı uzun sürelidir. Buna karşılık korku kısa sürelidir. Kaygı daha az şiddetli bir tepki doğururken korku daha çok şiddetli bir tepkiye neden olur (Cüceloğlu, 2006, s. 277).

Felsefenin temel sorunsallarından biri olan kaygı kavramı, bilincinin derinlikli bir şekilde incelenmesiyle ve bilinçaltının keşfiyle birlikte psikanalizin ilgi alanına girer. Kaygı genel olarak "psikanalizde çevrede veya kişinin kendi benliğinde bulunan ve çevredeki değişikliklerle veya benlikteki güçlerin devreye girmesiyle harekete geçen henüz algılanmamış bir etkene yönelik tepki olarak tanımlanır." (Budak, 2009, s.418). Burada 'algılanmamış bir etkenle' kastedilen şey aslında hiçliktir. "Kaygı ile Hiçlik her zaman birbirleriyle karşılıklı" ilişki içindedir (Kierkegaard, 2013, s. 93). Bu ilişkiyi belirleyen şey ontolojik açıdan bir nesnenin yokluğudur.

Psikanalitik çözümleme yöntemlerinde kaygı, üst benlik, alt benlik, içdişlik ve ayrılma kaygısı olmak üzere dört ana gruba ayrılır. Üst benlik kaygısı günahkârlık ve suçluluk duygusuyla ilişkilidir. Alt benlik kaygısı bilinçaltındaki duygu ve düşüncelerin ortaya çıkmasından duyulan endişeyle alakalıdır. Ayrılma kaygısı sevilen kişiyi kaybetme korkusundan, içdişlik kaygısı ise bedeninin fiziksel şiddet görmesinden ve cinsel korkuların dışa vurulmasından kaynaklanır (Köknel, 2014, s. 18).

Psikanalizde kaygı ileri derecedeki bir boyuta ulaştığında nevrotik kaygıya dönüşür. Daha önce de belirtildiği üzere kaygı bir nedene bağlı olarak ortaya çıkar. “Nevrotik kaygı ise gizli bir büyük anksiyete temelinde, belli bir duruma bağlı olmadan, nedensiz ve hatta bir bahanesi olmadan ortaya çıkar.” (Le Gall, 2012, s.67). Bu durum bireyin korkularla dolu bir yaşam sürdüreceği anlamına gelir. “Bir kaygı nevrozundan acı çeken birey neyden korkacağını bilmediği için, sürekli olarak her şeyden korkar.” (Mannoni, 1992, s. 78).

İnsan doğasının ayrılmaz bir parçası olan kaygı, insan olma durumunun temel bir görüngüsüdür.” (Soykan, 2004, s. 61). Bu bakımdan kaygı her insana özgü bir duygudur “bu duygu onun benliğinden ayrılmaz daha doğrusu benliğiyle bir bütün oluşturur” (Manav, 2011, s.205). İnsanda “kaygı söz konusu olduğuna göre, toplumsal hayatın korkularla dolu olmasına şaşırılmaması gerekir.” (Mannoni, 1992, s.109). İnsanı genellikle olumsuz yönden etkileyen kaygı, birtakım koşullara bağlı olarak varlığını hissettirir. Örneğin “birey duygusal yaşama artık uyum sağlayamadığında ve kendisi için hazırlanan ya da daha doğrusu, kendisinin hazırladığı psikolojik duruma kesinlikle karşılık veremediğinde” (Le Gall, 2012, s. 82-83) kaygı ortaya çıkar.

Kaygının ortaya çıkışı birtakım fizyolojik belirtiler aracılığıyla anlaşılır: “Boğazın kuruması, ağzın kuruması, terleme, ‘ayakların tutmaması’, kalp çarpması ...” (Le Gall, 2012, s. 37). Bu tür semptomların görülmesi bireyin kaygı içinde olduğunu gösterir. Buna rağmen bazı şeylerin ortaya çıkışı kaygıyla ilişkili değildir. Söz gelimi “ani, nedensiz ve beklenmedik bir durum; baskı, ezme, ölümcüllük içeren fizyopsikolojik unsurlar ve nihayet, hastayı bir dakikalığına da olsa sıkıntılı bir hareketsizliğe mahkûm eden felç duygusu” (Le Gall, 2012, s. 37). Bunların ortaya çıkmasına neden olan şey aslında korkudur.

İnsanın kaygıya meyilli bir varlık olduğu göz önünde bulundurulduğunda kaygı, bir duygu olarak ortaya çıkmadan önce insan bilincinde potansiyel olarak vardır. Bu nedenle “[k]aygı, her bireydeki bir tür gizli eğilimdir, bir içerik bekleyen bir boşluk biçimidir. Bu içerik bulunduğunda, yani belirli bir nesne kararsız kaygıyı ele geçirdiğinde, kaygı korkuya dönüşür.” (Mannoni, 1992, s.46). Bir başka deyişle kişinin tedirgin olmasına neden olan şey ortada olmadığı anda kaygı, söz konusu şey ortaya çıktığında ise korku meydana gelir. “Dolayısıyla kaygılı kişi, tehlikenin belirsizliğiyle ilişkili sıkıntılı bir bekleyişe mahkûmdur. Tehdidin ne olduğu saptandığı anda kaygı yerini korkuya bırakır” (Mannoni, 1992, s.48). Böylece belirsizliğin bir taraftan kaygıyı doğururken diğer taraftan da korkuya zemin hazırladığı söylenebilir.

Korku, eski Yunancadaki phobos sözcüğünden türetilmiştir. Fobi anlamına gelen Phobo Yunan mitolojisinde Zeus ile Hera’nın oğlu olan savaş tanrısı Ares’in yardımcısıdır. (Köknel, 2014, s.36). Korku kavramı da kaygı gibi farklı anlamlara bağlı olarak tanımlanır. Peki, “Nedir korku? Korku, içinde, yabancılaşmış toplumsal güçlerin bireye gayet, açık bir tarzda egemen olduğu bir durumdur.” (Duhm, 2002, s.230). Başka bir açıdan bakıldığında “[k]orku var olan bir tehlikenin algılanmasına ya da her durumda bir tehlike işaretine bağlı bir duygudur” (Le Gall, 2012, s.8). “Korku insanın içindeki yıkıcı enerjidir.” (Krishnamurti, 2000, s.78). Başka deyişle “korku, değişken şiddetteki duygusal bir tepkinin” dışavurumudur (Mannoni, 1992, s.11).

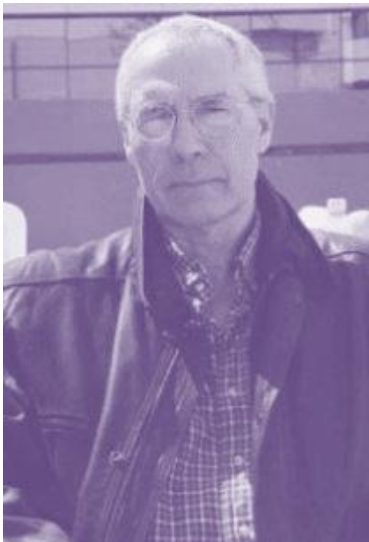
Korkuya kaynaklık eden ve korkunun oluşumuna zemin hazırlayan birçok faktörün olduğunu söylemek mümkündür. “Korkunun ortaya çıkmasında insanın içinde doğduğu, geliştiği

yaşadığı doğal ve toplumsal ortamın, kültürün kısaca öğrenmenin etkisi ve önemi vardır. Bütün korkular anlatılan, aktarılan yaşanan bir tehlikenin ya da tehdit dolu bir ortamının öğrenilmesinden doğar” (Köknel, 1998, s.20). Korku “kendini çeşitli biçimlerde dışa vur[sa da]” (Krishnamurti, 2006, s. 50) “insanın düşmanı tarafından yok edileceği ya da en azından, zarar verileceği duygusundan kaynaklanır.” (Schulz, 1991, s.12).

Pierre Mannoni *Korku* adlı eserinde korkunun ne olduğu, nasıl ortaya çıktığı ve hangi belirtilere sahip olduğu gibi sorulara yanıt arar. Mannoni’ye göre tehlike durumunda olan “birey düşmandan kaçmaya, saklanmaya veya bunlar olmazsa boyun eğmeye yönelir. Bu, ‘klasik’ olarak nitelenebilecek korku davranışıdır.” (1992, s. 13). “Korku, şiddeti, algılanan tehlikenin ciddiyeti ve aciliyetiyle orantılı olan duygusal tepkilerle belirlenir.” (1992, s. 46). Bu da korkuya yol açan birçok unsurun olduğu anlamına gelir. “Sonuçta, ne kadar çok korku nesnesi varsa o kadar çok farklı korku olduğu söylenebilir.” (1992, s.48). Korku, her ne kadar farklı şekillerde ortaya çıksa da herkes için “korku, ortak bir duygudur.” (1992, s. 7). Bu tür bir duyguyu neredeyse hissetmeyen kimse yoktur. Bu nedenle “[k]orku karşısında hiç kimse kayıtsız kalmaz: halk veya birey, herkes kendini onunla ilgili hisseder.” (1992, s.115). Dolayısıyla “her yerde hazır bulunan ve türlü biçimler altında kendini gösteren korkunun insanın olağan bir arkadaşı olduğunu söyleyebiliriz.” (1992, s. 68).

Manoni’ye göre “üzüntü, öfke, aşk ve tiksinti gibi korku da temel heyecanlar arasında yer alır.” (1992, s.11). Aynı zamanda “korkunun diğer heyecanlar gibi, bireylere ve koşullara göre değişen fizyolojik etkileri” (1992, s.19) de vardır. Söz gelimi “genel titremeler, dilin tutulması, hatta az veya çok uzun süreli bir bilinç kaybı” (1992, s.17) korku esnasında ortaya çıkan belirtilerdir. Bazı durumlarda heyecan verici olan korku, tehlike anında bireyin savunma mekanizmalarını tetikleyebilir. Bu durum bireyin kendi benliğini koruması açısından faydalı olabilir. “Korku bazı koşullarda bireyin kurtuluşu için yararlı olsa da onu hisseden kişi için her zaman hoş olmayan bir heyecandır.” (1992, s.121).

Mannoni’ye göre korku her zaman “kendini hissettirir.” İlk başlarda dar mekânlarda ve sınırlı sayıda ki kişide varlığını hissettiren “korku bazen bulaşıcı bir hal alır ve mümkün olan en geniş ölçüde yayılır.” İnsanlık tarihinin başlangıcından bugüne dek her koşulda adından söz



Pierre Mannoni

ettiren korkunun “bulunmadığı hiçbir dönem ve hiçbir yer yoktur.” Bu kadar geniş bir alan ve zaman içerisinde varlık gösteren “korku gerçek mekânını insanın yüreğinde, daha doğrusu zihninde bulur: sahip olduğu güçlerin tam değerini burada gösterir.” (1992, s.7-8). Nitekim korku insan bilincini sekteye uğratar. Bu bakımdan korku bilinci ele geçirir geçirmez birey “artık bir yargıda veya bir usavurumda bulanamaz.” (1992, s.7-8). Korkuya kapılan birey gördüklerini farklı algılar; “çünkü korku yanılsamaları doğurur, korku zihni durağanlaştırır.” (Krishnamurti, 2006, s. 46).

Korku, şiddetli boyuta ulaştığında başka bir duyguya evrilir. Diğer bir deyişle “[k]orku en yüksek noktasına çıktığında ve adeta insanı dondurduğunda bu duygu” (Le Gall, 2012, s. 9) dehşete

dönüşür. Bu durumda “birey, şiddetli korkudan sakınmak için, genellikle bir dizi korkuya karşı koyma teknikleri geliştirir[ir]; bunlar, bilinçsiz ve otomatik olarak işlemeye başlar. Vücudun duruşu, konuşma tarzı, birtakım üsluplar, bir tür ilgi ve yakınlık gösterme gibi,” (Duhm, 2002, s.157). Bunlar bir bakıma bireyin savunma mekanizmalarını tetikler.

SABAHATTİN ALİ’İN HİKÂYELERİNDE KAYGI VE KORKUNUN İZLERİ

“Kağrı”da adalet konusunda haklı bir konuma sahip olduğu halde toplumsal baskıların yol açtığı kaygılardan ve bürokrasinin sekteye uğrayan işleyiş biçiminden dolayı haksızlığı göze almak zorunda olan kişinin başına gelmesinden korktuğu gerçeklerin ortaya çıkmasından duyduğu korku anlatılır.

Arazi kavgası yüzünden Savruklardan Hüseyin Sarı Mehmet’i öldürür. Köylüler işlenen bu cinayette tanık olur, daha sonra birbirine girer. “Herkes korku içinde candarmaların gelmesini bekler.” (Ali, 2018, s. 9). Köyün imamı, yaşlı kadına oğlunun ölümünden sorumlu olan kişiyi karakola ihbar etmesi durumunda tarlasının sahihsiz kalacağını ve Savruklardan Hüseyin’in babası olan Mevüt Ağa’nın kendisini zor durumda bırakacağını söyler. Bununla birlikte mahkemenin köyden uzak bir yerde olduğunu, adliye işlerinin çok uzun sürdüğünü ve bu yüzden yollarda perişan olacağını dile getirir. İmam Efendi ve köy halkı bu tür söylemlerle yaşlı kadını kaygılandırır. Onu asıl kaygılandıran şey, tıpkı kara deliği andıran ve içine girdiğinde çıkması çok zor olan adliye salonlarıdır. Çünkü otuz yıl önce köylülerden biri, bir torba bulguru çalındığı zaman yaşlı kadını şahit olarak göstermişti. Tam altı ay boyunca mahkemeye gidip gelmekle meşgul olan yaşlı kadının tarlası ortada kalmıştı. Bu nedenle “[b]ürokrasinin ağır aksak işleyen yapısı yaşlı kadını ürkütür” (Akar, 2018, s.419). Dolayısıyla “hükümet kapısına düşmek ona oğlunun ölümünden daha korkunç” gelir (Ali, 2018, s.11).

“Korkuya karşı en genel savunma mekanizması, uyum sağlamaktır; daha açık söylemek gerekirse, toplumun güçlerine boyun eğmektir.” (Duhm, 2002, s. 36). Bu açıdan bakıldığında köylülerin “sözlerini oturduğu yerde başını sallayarak dinleyen ve çapaklı, ağlamaktan kızarmış gözlerini budaklı bir dala benzeyen iri mafsallı, çatlak derili elleriyle silen kocakarı” (Ali, 2018, s.9-10) başına geleceklerinden korktuğu için kendini korumak adına davacı olmaktan vazgeçer. Yaşlı kadın; toplumsal gücü oluşturan kişiler tarafından kendisi için biçilen sessiz kalma rolünü oynamak zorunda kalır. Bu da toplumun, korku aracılığıyla yaşlı kadını çıkarları doğrultusunda istediği yöne kanalize etmeyi başardığını gösterir. Böylelikle “korku[nun], kullanılmak üzere topluluk tarafından alın[dığı ve toplumsallaştınl[dığı] (Mannoni, 1992, s.122) görülür.

Cinayet olayından sonra Hüseyin’le kavgalı olan Garip Mehmet, Sarı Mehmet’in kim tarafından öldürüldüğünü öğrenir ve yetkililere olayın perde arkasını anlatır. İhbar üzerine köye giden jandarmalar, köylülerin ifadesini alır. Sorguya çekilen Sarı Mehmet’in annesi cinayetle ilgili kendisine yöneltilen tüm soruları yanıtız bırakır. Olup bitenler karşısından sessiz kalan yaşlı kadın bir bakıma “ceza verici ya da azarlayıcı bir tavırla çıkan her insana, kısa ve kendiliğinden gelen bir korkuyla tepki gösterir” (Duhm, 2002, s. 36).

Yaşlı kadının adli mekânlardan kaçınma isteği, aslında var olmanın dayanılmaz ağırlığını imler. Oğlunun acısını yüreğinde hisseden yaşlı kadın, hayata karşı tutunmaya çalışırken

beklenmedik bir şekilde yargı sürecine müdahil olur. Bu durum yaşadığı kaygıların korkuya dönüşmesine ve yaşam mücadelesine yönelik olan umudunu yitirmesine neden olur.

“Kamyon” adlı hikâyede iş bulmak amacıyla Konya’daki köyünü terk eden genç bir delikanlının İzmir’e doğru yaptığı korku dolu yolculuk anlatılır. Hikâyenin talihsiz kahramanı olan delikanlı hayatında ilk defa bindiği bir kamyonda yolculuğa çıkar. “Birçok defa gördüğü halde hiç içine binmediği bu acayip şey, çıkardığı gürültü ve insanı sersem eden hızıyla, ciğerlere ve beyne dolan sıcak benzin kokusu ile birdenbire korkunç bir kılık alan bu makine ona anlaşılmaz bir ürkeklik veriyordu.” (Ali, 2018, s.15). Kamyon kasasında yolculuk yapan delikanlının “[b]enzi sapsarıydı. Bunun yarısı alışmadığı bir şeyde hızlı hızlı götürülmenin verdiği heyecan ve korkudan, yarısı da başka bir şeyden geliyordu.” (Ali, 2018, s.15).



Sabahattin Ali

Burada sözü edilen başka şey, aslında delikanlının yarısını peşin verdiği yol ücretinin geriye kalan yarısını ödeyemediğinde başına nelerin geleceğini bilmemesidir. Bu tür bir bilinmezlik delikanlıda huzurluğa neden olur ve onun kaygılanmasına zemin hazırlar.

Genç işçi, cebinde para olmadığı halde yaptığı bu yolculukta iki olası senaryo ile karşılaşacağını bilincindedir. Ya parası olmadığı için şoför tarafından çok feci bir şekilde dövülecek ya da İzmir’e yaklaştıkları zaman kamyondan usulca inip kimseye görünmeden kaçacak. Şoför tarafından tartaklanmayı göze alamayan genç işçi, İzmir’e varır varmaz gizlice kaçmaya karar verir. Bu aslında ikilemde kalan kişinin yapmak zorunda kaldığı bir tür tercihtir, “kişi, tehdide karşı bir direnişi olası görmeyebilir veya buna inanmayabilir. Veya kaçışın tercih edilir bir alternatif olduğunu düşünebilir ve kaçış olanaklı olduğunda, her zaman zarar verici olan bir mücadelenin risklerinden kaçınmak” (Mannoni, 1992, s.13) daha mantıklı olabilir. Sonuç olarak her tercih ötekenden vazgeçmeyi beraberinde getirdiği için bu durum kaygıya neden olur.

Kaygılı olan delikanlı, kaçış planını hayata geçirmek için uygun zamanı beklemeye başlar. Bu sırada aklını kurcalayan birtakım sorulara yanıt bulmaya çalışır. Kaçtığı anlaşıldığında jandarmalar tarafından bir kaçak olarak aranıp aranmayacağı ve onlar tarafından dövülüp dövülmeyeceği konusunda kaygılanır. Bu yüzden kamyon “ilerledikçe büyüyen bir korku”ya (Ali, 2018, s.16) kapılır. “Bu kamyon, bu gitgide gözünde büyüyen, bütün hislerine alışmadığı ve ezici tesirler yapan korku makinesi kendisini bir kısıkaç gibi” yakalar. Kamyonun “ön sıralarda oturan efendilerin hep kendisine baktıklarını, biraz kımıldasa yakasına yapışacaklarını” (Ali, 2018, s.17) zanneder. Bu nedenle hiç suç işlemediği halde bir suçluymuş gibi davranmaya başlar. “Suç işlediği için değil, suçlu olarak görüldüğü için kaygılanan birey, bu yolla suçlu olur.” (Kierkegaard, 2013, s. 70). Dolayısıyla suçluluk duygusu hisseden delikanlıda üst benlik kaygısı görülür.

İzmir’e yaklaşan kamyon yavaşlayınca delikanlı, “gözleri dönmüş, korkudan titreyerek, kendini dışarıya, yolun üstüne” atar (Ali, 2018, s.17). Bu durum delikanlının panik halinde olduğunu gösterir. Çünkü paniğe kapılan kişiler genellikle “nereye gittiklerini bilmeden kaçmaya çalışırlar.” (Mannoni, 1992, s.84). Delikanlı da hareket halinde olan kamyondan kaçmaya

kalkışırken dengesini kaybeder ve kendini yerde bulur. Yere düşer düşmez uçuruma doğru sürüklenir. Böylelikle aşırı kaygının beraberinde getirdiği korku delikanlıyı hayattan koparır.

“Duvar” hikâyesinde surlarla etrafı çevrili bir hapishanede tutuklu olan bir mahkûmun yaşlı olan bir mahkûmdan dinlediği firar hikâyesi konu edinir. Bu hikâyede yaşlı mahkûm kendisiyle aynı kaderi paylaşan arkadaşıyla cezaevinden nasıl kaçmaya çalıştığını başka bir mahkûma anlatır. Buna göre iki arkadaş tutuklu olarak kaldıkları hapishanenin kale taşlarıyla örülü duvarları arasında beliren bir delikten çıkış yolu bulurlar. Söz konusu delik küçük olduğu için gizlice duvarın etrafını oyarak kaçmak üzere işe koyulurlar. Her geçen gün kazdıkları duvardan sürünerek hedeflerine doğru hareket ederler. Bu iki mahkûm kaçış yolunda ilerlerken kendi aralarında sessizce konuşurlar; çünkü seslerini “dışarıda, kalenin üstünde dolaşan candarmanın duymasından korkuyor”lar (Ali, 2018, s.43).

Tünelde epey bir yol aldıktan sonra duvarın öteki ucunda yansıyan ışığı fark ederler. Çıkış noktasına geldiklerinde hapishaneden kaçmak için önlerinde artık hiçbir engelin kalmadığını görürler. Tam özgürlüklerine kavuşacakları sırada yaşlı mahkûm, jandarmalar tarafından vurulacak olmanın kaygısıyla kaçmaktan vazgeçer. Arkadaşına “[s]en istersen git, ben kalırım, candarma kurşunuyla geberecek halim yok!” (Ali, 2018, s.45) diyen kır saçlı mahkûm, bir hiç uğruna ölmekten korkar. “Ölüm kuşkusuz insanlar için ürkünün temel nedenlerinden biridir ve bütün diğer korkular uzaktan veya yakından ona bağlanırlar.” Bu açıdan bakıldığında korkunun” psiko-dinamik çekirdeği olarak ölüm, bütün ürküntülerin geometrik kavuşma yeri” olarak görülür (Mannoni, 1992, s.32-34).

Hikâyenin devamında özgür olmak için birlikte yola çıkan iki arkadaşın yolları bu zorlu yolculukta ayrılır. Yaşlı mahkûm “kör olası bir korku, bir can korkusu ile” (Ali, 2018, s.45) hızlı bir biçimde hücrelerine geri döner, fakat korku kendisini adeta “bir gölge gibi izlemeye devam eder” (Krishnamurti, 2000, s. 78). Tutuklu olarak kaldığı mekâna gelir gelmez duvardaki deliği bir taşla kapatır. Sabahın erken saatlerinde gardiyanlar olay yerine geldiğinde, yaşlı mahkûm ‘yarı korkudan, yarı şaşkınlıktan aptala’ (Ali, 2018, s.45) döner. Duvara iliştirilen taşı kaldıran gardiyan, mahkûmlardan birinin delikten kaçtığını anlar. Bunun üzerine jandarmalardan biri; deliğin bulunduğu yere birkaç el ateş eder, fakat hiçbir sonuç alamaz.

Hikâyenin sonunda yaşlı mahkûm, tüm aramalara rağmen firar eden arkadaşından hiçbir iz bulunmadığını anlatır. Hapishaneden kurtulmak üzere eline fırsat geçtiği halde bunu değerlendirmedeği için duyduğu pişmanlığı şu sözlerle dile getirir:” Ne anayilik ettim! Bir candarma kurşunu on beş seneden daha mı kötü sanki? Bir korku yüzünden gençliğimi yok ettim.” (Ali, 2018, s.45). Özgür olmaya sadece bir adım kalmışken “bir dakikalık korku... O kahrolası korku...” (Ali, 2018, s.46) yüzünden hayatının geri kalanını hapiste geçiren yaşlı mahkûm, arkadaşının kaçtığını sandığı delikten onun terk edilmiş iskeletiyle karşılaşınca dehşete kapılır. Gördükleri karşısında sararıp solan yaşlı mahkûmdan geriye “ölümden kurtulanlardan görülen şaşkın bir hayata sarılış” (Ali, 2018, s.46) kalır.

“Düşman” adlı hikâyede genç bir adamın eski sınıf arkadaşını korkudan dolayı ihbar edilişi anlatılır. Gecenin geç saatlerinde evine dönen genç adam, kapının girişinde bir gölgenin varlığını hisseder. O an başına bir iş geleceği korkusuyla geçici bir şok yaşar. Herhangi bir tepkinin “yol

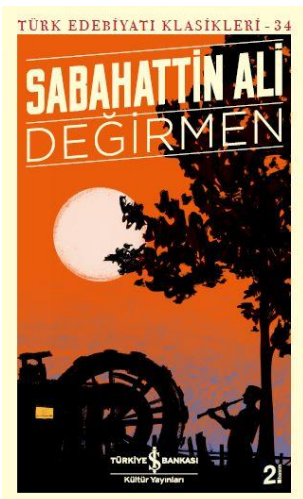
açtığı heyecan-şok, oldukça iyi tanınan irkilme tepkisi ile ve üst fonksiyonların neredeyse genel askıya alınması ile kendini gösterir. Bu, örneğin, bir kapının bir kişinin sırtına çarpması veya beklemediği bir sırada bir kişiye dokunulması durumunda ortaya çıkar.” (Mannoni, 1992, s.15). Yaşadığı şokun etkisini üzerinden atan genç adam, panik anında ne yapacağını bilemediği için “[ş]iddetle ürkerek olduğu yerde kaldı: Bir karaltı kapının hafif girintisine büzülmüş, kımıldamadan duruyordu.” (Ali, 2018, s.67). Bu durumda savunmasız bir halde olduğu için bağırarak ve kaçmak isteyen genç adam, gölge gibi beliren kişinin tehlikeli biri olmadığını geç de olsa fark eder. Bu kişi, kalacak bir yeri olmadığı için geceyi evinin bahçesinde geçirmek istediğini söyler. Genç adam söz konusu kişinin ses tonundan onun yakın bir arkadaşı olduğunu anlayınca bu kişiyi evine davet eder.

İki arkadaş salonda geçmişe dair konulardan konuşarak hasret giderirler, fakat güzel başlayan konuşma yerini farklı görüşlerin savunulduğu bir tartışmaya bırakır. Gecenin ilerleyen saatlerinde tartışmayı sonlandıran ev sahibi, eski arkadaşına yatacağı yeri gösterir. Daha sonra uyumak için salona geçer. Salondaki masanın üzerinde bulunan gazeteleri okur. Evine aldığı arkadaşının polisler tarafından arandığını ve toplum düzenini tehdit eden bir kaçak olduğunu gazetedeki haberlerden öğrenir. Bu kişinin yakalanmadığı takdirde bir gün hâkim olarak karşısına çıkacağından ve bir rakip olarak kendisini yargılayacağından korkar. İçten içe hissettiği bu korku adeta paranoya dönüşür. “Paranoya korku, insani ilişkilerimizin hemen hepsinde gizli olarak bulunmaktadır. Bu korku, ‘başkası’nın bilinçdışımızda bizim için ne olduğunu ele vermektedir. Başkası, dayanışma içinde olunacak bir arkadaş değil, aksine düşman bir yargıç ya da rakiptir.” (Duhm, 2002, s. 151).

Genç adam daha sonra “polisten kaçan ve kendi evine sığınan bir zavallının kendisini bu kadar korkuttuğuna” öfkelenir (Ali, 2018, s.74). Üstelik suçlu olduğu ileri sürülen bir kişiye yardım ve yataklık ettiği için tutuklanacak olmasından dolayı da korkar: “O zaman gözünün önünden karakollar, hapishaneler, mahkemeler geçiverdi. Etrafına bakındı... Bu sıcak odadan, bu alıştığı eşyalardan ayrılmayı düşündü ve bunun korkusuyla bütün etrafındaki şeylere adeta yapıştı (Ali, 2018, s.67). Sahip olduğu şeyleri ve özgürlüğünü kaybetme korkusuyla baş başa kalan ev sahibi, hem korktuğu için hem de gereksiz korkuya kapıldığı için öfkelenir. Her ne kadar öfke ve korkunun birey üzerinden olumsuz yönleri olsa da “aşın öfke tavrı gibi korku tavrı da bireyi

inde bulunduğu tehlikeli durumdan kurtarmaya ve ona bir sığınağa ulaşma olanağı sağla[r] (Mannoni, 1992, s.14). Bu açıdan bakıldığında karmaşık duygular içinde kendine sığınacak bir liman arayan genç adam, çözümü nöbetçi komiseri arayarak arkadaşını ihbar etmekte bulur.

“Böbrek” adlı hikâyede nüfus memuru olan Avni Akbulut, böbreklerinden rahatsız olduğu için muayene olur. Röntgen sonuçlarında sol böbreğinde taş olduğunu öğrenir. İlaç tedavisine başlar, fakat istediği sonucu alamaz, bu yüzden bıçak altına yatmaya karar verir. Başarılı geçen ameliyatın ardından yaklaşık altı ay sonra sağ böbreğinde taş olduğu haberini alır. Bunun üzerine Kayseri’deki Doktor’un kendisine önerdiği Profesör Osman Bey’in yanına gitmek için yola çıkar.



Profesörün bulunduğu hastaneye gitmeden önce İstanbul'daki bir otele yerleşen Avni, otel odasında hemşerisi olduğunu öğrendiği biriyle tanışır. Hemşerisi olan kişi, Avni Akbulut'un Osman Bey'in yanına gideceğini öğrenince söz konusu Profesör'ün başka hastaların ölümüne neden olduğunu ve bu yüzden güvenilir bir doktor olmadığını söyler. Aynı zamanda bu profesörün hastalarını asistanlarına teslim ettiğini ve onların da hastaları kesip biçtiğini anlatır. Bu tür söylemler karşısında korkuya kapılan "Avni Akbulut dili tutulmuş gibi karşındakinin yüzüne baktı kaldı. Birkaç kere yutkundü, fakat müthiş bir korku, gurbet ellerde çoluğun çocuğun bıçağıyla doğranmak korkusu, bütün vücudunu bir ter ve titreme halinde sarmıştı." (Ali, 2016, s.38). Bu tür bir korkuya kapılan kişinin "özellikle deformasyon ve hastalıklı saplantılar durumunda kafasından genellikle ürkütücü olan birçok zihinsel imaj geçer." (Mannoni, 1992, s. 73). Avni de asistanların elinde bir kadavra gibi kesilip biçilecek olmasından dolayı bedeninin zarar görmesiyle alakalı olarak içdişlik kaygısı yaşar. Bu tür durumlarda "korku hiçbir zaman doğru davranışı ortaya çıkaramaz" (Krishnamurti, 2000, s.80). Bu nedenle duydukları karşısında korkuya kapılan Avni, tam olarak ne yapacağını bilemez. Yalvaran bir ses tonuyla hemşerisinden iyi bir doktor tavsiyesi ister. Oda arkadaşı da bu istek doğrultusunda hastalarını ilaçla tedavi eden Doktor İrfan Bey'i önerir.

Bunun üzerine Avni, hemşeriyle birlikte sözü edilen doktorun çalıştığı hastaneye gider. Yaklaşık yirmi gün boyunca kendisinden istenilen gerekli gereksiz bütün tahlilleri yaptıran Avni, Doktor İrfan'ın reçetede yazdığı ilaçları kullanmasına rağmen bunların hiçbir faydasını görmediğini anlar. Parasının çoğunu bu hastalıkla ilgili yapılan tahlillere ve ilaçlara harcar. Avni'nin parasız kaldığını anlayan hemşerisi, birdenbire ortadan kaybolur.

Tuzağa düşürüldüğünü ve kandırıldığını anlayan Avni, Profesör Osman Bey'in bulunduğu hastaneye gider, doktorla konuştuktan sonra ameliyat olmaya ikna olur. Doktorun isteği üzerine hastane masraflarını karşılamak için memleketinde bulunan bağ ve bahçesini satar. Tedavi ücretini ödedikten sonra ameliyat masasına yatar. Doktor, Avni'yi ameliyat ederken böbrekte bulunan iki taştan birini çıkarır, fakat diğerini çıkarmayı unuttur. İkinci kez yapılan operasyonda taşı almasına rağmen böbrekteki kanamayı durduramaz ve hastanın böbreğini almak zorunda kalır. Osman Bey, tek böbrekle hasta yatağında yaşam mücadelesi veren Avni'ye artık yapılacak bir şeyin olmadığını ve bu yüzden de eve gidip istirahat etmesi gerektiğini söyler. Doktorun sarf ettiği bu sözlerle karşı çıkan Avni, sağlığına kavuşmadan taburcu olmayacağını gerekirse yattığı yerde ölmeye razı olacağını dile getirir. Bir hafta boyunca hastanede kalan Avni'nin "her kapı açılışında yüreği oynuyor, "Acaba soğaka atarlar mı ki? Bu halde Niğde'ye, çoluğun çocuğun yanına nasıl varırım?" diye düşünüyor, pansumana gelen asistanla hemşirenin yüzlerine dikkat ve korkuyla bakıyordu." (Ali, 2016, s.51).

"Ayran" adlı hikâyede köyünden yaklaşık iki saat uzaklıkta olan tren istasyonunda ayran satmakla ailesini geçindiren çocuk yaştaki küçük Hasan'ın korkularla dolu eve dönüş yolculuğu anlatılır. Bilindiği üzere "çocuk aklıktan, kapalı yerden, karanlıktan, kardan, yağmurdan, gök gürültüsünden, şimşekten, yıldırımından korkar." (Köknel, 2014, s.65). Hikâyenin kahramanı Hasan da bir çocuk olduğu için söz konusu kaygı verici unsurlardan korkmaktadır.

Elinde bulunan ayranları satmak için istasyona doğru yürüyen Hasan, akşam karanlığında eve nasıl geri döneceği konusunda kaygılanır. İstasyona geldiğinde trende bulunan yolculara “Ayran, temiz ayran!” diye seslenen Hasan’ın aklına birdenbire evde kendisini bekleyen kardeşleri gelir. Hasan, onları düşündükçe endişelenir; çünkü “her gün, istasyonda bulunduğu sırada, bu iki aç midenin, kendileriyle aynı çatı altında aynı açlığı çeken ihtiyar keçiyi bile yiyeceklerinden kork[ar].” Çoğu zaman eve geldiğinde “ekmeği ortaya koyarak ayran boşaltmak için bir toprak çanak getirmek üzere ocağın yanındaki köşeye gider, sofraya döndüğü zaman o balçık gibi ekmekten ortada bir şey kalmadığını” görünce dehşete kapılır. Hasan’ı “asıl dehşete düşüren, kardeşlerinin bu kuyu gibi daima yutan ve hiç doymayan mideleri değildi; eli boş olarak eve döndüğü zaman, bu iki sıska mahlûkun kendisine” yönelik korkunç bakışlarıydı. Bu yüzden Hasan, kardeşlerinin bakışlarını hatırladıkça hissettiği korkunun etkisiyle “Ayran, temiz ayran!” diye avazı çıktığı kadar bağırır (Ali, 2019, s.33-35).

İstasyonda kaldığı süre zarfında ayranları satıp satmayacağı konusunda endişelenen Hasan’ı daha çok kaygıya sürükleyen şey annesinin tekrar gebe kalma ihtimalidir. “Ya anam yine günün birinde eve gelip birkaç gün yatar, inilti içinde ve kendi kendine bir çocuk daha doğurur, beş on gün sonra onu da başıma bırakarak giderse” ben ne yaparım diye düşünen Hasan, ayranlarını satamadığı için akşam karanlığına kalır. Zaman ilerledikçe “istasyon korkutucu bir alaca karanlığa gömül”ür (Ali, 2019, s.37). Bu tür durumlarda hayatın akışı “çocuğun bilinçaltında varlığını sürdüren gece dehşetleriyle, çözülmemiş bir iç çatışmayla, az çok doğrudan ilişkili kaygılarla bozulabilir.” (Mannoni, 1992, s.23).

Gecenin korkunç karanlığında eve dönmek zorunda kalan Hasan, yolda hayvanların korkunç seslerini işittiği sırada “[m]üthiş bir korku ile zangır zangır titremeye başladı. Adımlarını daha hızlı atmaya çalışıyor, fakat ayakları birbirine dolaşıyordu (...) Karanlıktan, yüzünü kamçılaman kar ve rüzgârdan, dizlerine sıçrayan çamurdan ve duyduğu seslerden korkuyordu.” Bu yüzden Hasan’ın “[b]irbirine vuran dişlerinin arasından manasız korku sesleri fırlıyordu.” (Ali, 2019, s.38). Burada korkunun ortaya çıkmasında gecenin önemli bir rol oynadığı görülür; çünkü gece, ortalığın tehlikeli bir hal alacağını haber verir. Buna rağmen “gece, tek korku habercisi değildir. Gökyüzü olayları, hatta en alışılmış olanları bile, korkuya katkıda bulunurlar.” (Mannoni, 1992, s.25).

Hasan, uzaktan sesler işittikçe bir köşeye “sıkıştırıldığını ve kaçacak yer olmadığını anlayan bir hayvan gibi vahşi ve nihayetsiz bir korku duydu.” Korku tüneline girmiş gibi nefes nefese koşan “Küçük Hasan dizlerinin artık kendisini taşıyamayacağını hissetti. Korku her tarafını bağlamıştı. Çıplak ayaklarının civık çamura her basışında çıkardığı ezik ses, sırtına bir kamçı gibi iniyor ve korkusunu birkaç misli artırıyor” (Ali, 2019, s.39). Tüm bu olup bitenler aslında şunu gösteriyordu: “dünya Hasan’ın karşısına bir korku labirenti gibi dikilmiştir.” (Korkmaz, 2016, s. 121).

“Kurtla Kuzu” da suçsuz yere tutuklanan Rifat, güvenlik güçleri tarafından fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalır. Karakolun karanlık hücrelerinde sorguya çekildikten yaklaşık yirmi gün sonra serbest bırakılan Rifat, yolda yalpalayarak hareket eder. Tutuklu kaldığı süre zarfında dış çevreden izole edildiği için etrafında olup bitenleri, ses ve görüntüleri algılamakta sorun yaşar.

Bu bakımdan dış dünyaya ayak uydurmakta zorluk çeker. Karakoldan çıkıp yolda yürüdüğü sırada polisleri görünce neye uğradığını şaşırır. Onları görür görmez “sanki kendisini tekrar yakalayıp yukarıya, o beyaz duvarlı ve tahta tavanlı minimini hücreye götüreceklermiş gibi dehşetle titredi.” (Ali, 2016, s.107).



Sabahattin Ali

Evine dönmek üzere durakta bekleyen Rifat, “tam karşısında peyda oluveren birinin gözlerini dikerek baktığını, körlerinkine benzeyen bir hisle fark edince, adeta korkuyla: ‘ah’ diye bağırdı.” (Ali, 2016, s.107). Söz konusu kişinin aslında kendisiyle birlikte gözlem altında tutulan tanıdık

biri olduğunu öğrenince şaşırır. Her ikisinin aynı gün serbest bırakılmaları Rifat’ın kafasında birtakım soru işaretlerinin oluşmasına neden olur. Sevim de daha önce karakolda tanıştığı Rifat’la dışarıda karşılaşınca başkaları tarafından takip edilip edilmediği konusunda kaygıya kapılır. “Kaygı yaşayan insan bir şeylerden korkuyormuş gibidir ve kendini aşırı rahatsız hisseder, kuruntuludur, iç sıkıntısı çeker” (Dağ, 2004, s.179). Bu açıdan bakıldığında Sevim’in Rifat’a karşı söylediği olası sözler, bir bakıma onun huzursuz olduğunu ve paranoyak davranışlar sergilediğini gösterir: “Belki de mahsus böyle yaptılar... Bizi, arka arkaya bıraktılar ki, rastlaşalım. Şu anda bizi gözetlemedikleri ne malum!” (Ali, 2016, s.108).

Rifat ile Sevim içinde buldukları panik havasından kurtulur kurtulmaz kol kola girerek soğukkanlı adımlarla yürürler. Yol üstünde girdikleri bir restoranda çorba içerler. Daha sonra Rifat, polislerin kendisini “dört gündür beklettikleri ve geceleri çıplak masanın üstünde yatırdıkları bir kalem odasında” (Ali, 2016, s.110) beklemenin, nasıl korkunç bir şey olduğunu Sevim’e anlatır: “böyle yerlerde beklemek, her an bir şey olması ihtimali içinde, saatlerce, günlerce hiçbir şey olmadan beklemek azapların en korkunçları arasındadır. Bir kapının önünde, bir hücrede, neden olduğunu bilmeden beklemek. Kafanıza dolmak isteyen türlü ihtimallerle zaman yüreğinizin çarpıntısı artarak beklemek.” (Ali, 2016, s.113).

Rifat, sorgu sürecinde rütbeli biri tarafından hiç olmadığı kadar aşağılandığını ve bu onur kırıcı durumu kimseye anlatamayacak olmasından dolayı sürekli korku içinde yaşadığını söyler. Bilinçaltına ittiği bu tür korkuların gün yüzüne çıkmasından endişe duyan Rifat bir bakıma alt benlik kaygısı yaşar. Korku sadece kişinin bir şeyden korkmasına neden olmaz. “Korku aynı zamanda kişinin çekingen, endişeli olmasına” da yol açar (Krishnamurti, 2000, s. 144). Rifat, yaşadığı tüm kaygıları Sevim’e anlatma gereği duyar. Bilindiği üzere “kaygılı insan umutsuzluğu yüzünden içine kapanır, konuşmaz ve intihar riski ortaya çıkar bu noktada. Bu durumda sadece insani ilişki kurtarabilir onu” (Le Gall, 2012, s.50). Sevim’le kurduğu insani ilişkiden hareketle içinde biriken korku zehrini dışarı atan Rifat, yeniden hayata tutunur.

“Mehtaplı Bir Gece” adlı hikâyede perişan halde olan hasta bir adamın insanlar tarafından dışlanmış olmaktan duyduğu kaygı anlatılır. Daha çocuk yaşta çalışmaya başlayan hasta adam, nefes darlığı çektiği halde fabrikanın olumsuz koşullarına rağmen çalışmaya devam eder. Zamanla hastalığı ilerlediği için sürekli öksürük nöbetleri geçirir. Bir sabah uyandığında nefes almakta

güçlük çektiğini fark eder. Günlerce evde aç kaldıktan sonra fabrikaya gider, fakat çalıştığı fabrikadan onu içeri almazlar. Bu durumda “[i]nsan kendisini, tamamen gözü bağlı biçimde, saldırıya ve hakarete uğramış, aldatılmış, alaya alınmış ve itilmiş gibi hisseder, herkes kendisinden kaçıyormuş sanır.” (Duhm, 2002, s 150).

Kendini dışlanmış hisseden hasta adam, akrabalarının evine giderek, aradığı insani ilişkileri onlarda bulmaya çalışır. Buna rağmen beklediği ilgiyi bulamaz, bu konuda akrabaları tarafından da dışlandığını anlayınca evden ayrılır. Bireyi “ilişki aramaya iten şey kuşkusuz, olası ve ürkütücü dışlanma kaygısıdır” (Mannoni, 1992, s.117). Bu yüzden hasta adam, başkaları tarafından ötekileştirilmekten korktuğu için arkadaşının evine gider, fakat arkadaşı tarafından dışlanarak terk edilir.

Kısa sürede kimsesiz olduğunun bilincine varan hasta adam, kendini adeta bir hiçmiş gibi algılar. İnsan kendisinin “bir şey olmadığını fark edince, maddî dünyada yersiz yurtsuz kalır, kaygan ve kaygı yüklü olan sahici” (Sarte’den akt. Cevizci, 2003, s. 228) bir gerçeklikle karşılaşır. Kendini sokaklarda bulan ve sürekli polislerden kaçmaya çalışan hasta adam, artık ölmeyi arzular. Bunca olanlardan sonra hiçbir şeyden korkmayan bu adamın sadece bir “tek korkusu vardı: kalabalık bir yerde, mesela bir sokak köşesinde düşüverirse, başına üşüşürler, ifade almaya, itip kakalamaya, götürmeye kalkarlar, onu rahat can vermeye bırakmazlardı. Can çekişirken hırpalanmaktan ödü kopuyordu.” (Ali, 2018, s.141).

“Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesinde” ıssız yerde yürüyüşe çıkan birinin terk edilmiş halde görünen korkunç bir binanın içine girmesiyle başlayan korku dolu anları anlatılır. Bilindiği üzere “[b]irey, dünya içinde karşılaştığı ve kendini tehlike altında hissettiği çeşitli durumlar karşısında korku duyar.” (Yılmaz, 2019, s.9). Hikâyenin kahramanı olan kişi de gördüğü bir yapıdan dolayı korkuya kapılır. Çünkü bu yapı “kırmızı gözlü bir canavar”ı çağrıştırdığı için “insana sebepsiz bir ürkeklik” veriyordu. Söz konusu binanın “bir bıçakla açılmış hissini veren ince uzun pencereler[i], korkutucu bir karanlıktan başka hiçbir şeyi” göstermiyordu. Hikâyenin kahramanı, binanın içine doğru yavaş adımlarla ilerlediğinde tuhaf görünümlü biriyle karşılaşır. İskeleti andıran bu kişiyle birlikte metruk yapının derinliklerine doğru yürürler. İlerledikçe “korkunç uğultu”lar karşısında korkuya kapılan hikâye kahramanı “[k]orkuyu şimdiye kadar içimde böyle madde halinde hissetmemiştim.”diyerek içinde bulunduğu durumu çarpıcı bir biçimde ifade eder (Ali, 2014, s.51-53). İskelet görünümlü kişiyle birlikte ucube binadaki yolun sonuna geldiğinde üstünde yağ kandili olan yuvarlak bir masanın bulunduğu odanın içine girer. Odanın içinde bir kadın iskeleti ile karşılaşınca irkilir. İskeletin neden orda olduğunu anlamak için odadaki masanın üstünde duran eski bir kitabı okumaya başlar. Bu kitaptaki sebepsiz bir şekilde ve birdenbire sönen kandillere dair hikâyeleri okudukça korkudan titrer.

SONUÇ

Sabahattin Ali, Türk hikâyesinde kaygı ve korku izleğini çarpıcı bir biçimde yansıtmayı başaran önemli yazarlardan biridir. Hikâyelerinde, kaygılı bireyin korku dolu sahnelerini gerçekçi bir söylem tarzıyla gözler önüne serer.

“Kağrı”da toplumun, kişiyi istediklerini yaptırma konusunda korkuyu etkili bir silah olarak kullandığını söylemek mümkündür. Nitekim korkunun toplumsallaştırıldığı bir atmosferde kendini bulan kişinin içten içe korkuya kapıldığı görülür. “Kamyon”da iş bulmak amacıyla çıktığı yolculukta yol parasını ödeyemediği için şiddete uğrayacağını düşünen öznenin, suç işlemediği halde kendini bir suçluymuş gibi algılamasından duyduğu korku yansıtılır. “Duvar”da arkadaşıyla birlikte hapishanenin duvarında açtıkları bir delikten kaçacakları sırada özgürlükle esaret arasındaki ince çizgide gidip gelerek yakalanacak olmaktan dolayı kaygı duyan insanın ölüm korkusu okuyucuya hissettirilir. “Düşman”da evine misafir olarak aldığı arkadaşının bir kaçak olduğunu öğrenen kişinin yardım ve yataklıktan dolayı sahip olduklarını kaybetme kaygısıyla yaşadığı korku dışa vurulur. “Böbrek”de insan sağlığını hiçe sayan doktorların elinde can vermekten korkan bireyin yaşam kaygıları anlatılır. “Ayran”da bakmakla yükümlü olduğu kardeşlerini doyurmak için ayran satmakla geçimi sağlayan çocuk yaştaki kişinin, gecenin karanlığında adeta sırtında hissettiği korku kırbacının yankıları duyulur. “Kurtla Kuzu” da suçsuz yere gözaltında tutulan ve bu nedenle kaygılanan bireyin, sorgu sürecinde kişilik haklarının göz ardı edilmesinden dolayı yaşadığı korku dolu anlar tüm gerçekliğiyle gösterilir. “Mehtaplı Bir Gece” de hastalığın pençesine düşmüş kişinin, başkaları tarafından dışlanmaktan duyduğu kaygının beraberinde getirdiği terk edilme korkusu trajik bir biçimde sahnelenir. “Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesinde” karşılaştığı korkunç bir yapının içinde gördüğü iskeletlerden dolayı korkudan titreyen kişinin içinde bulunduğu kaygı verici durum anlatılır.

Sabahattin Ali’nin kaleme aldığı öykü kitaplarında bulunan hikâyeler kaygı ve korku perspektifinden hareketle incelenmiş ve bu kitaplarda yer alan Kağrı, Kamyon, Duvar, Düşman, Böbrek, Ayran, Kurtla Kuzu, Mehtaplı Bir Gece ve Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesinde adlı hikâyelerde bireyin yaşadığı kaygı ve korkunun izlerine rastlanmıştır. Ali’nin inceleme nesnesi olarak ele alınan hikâyelerinde bireyin yaşadığı üst benlik, alt benlik, içdişlik ve dışlanma kaygıları gözler önüne serilmiştir. Bununla birlikte söz konusu hikâyelerde terk edilmekten, yalnızlıktan, karanlıktan, parasızlıktan, çaresizlikten, ölümden, tutsaklıktan, doktorlardan ve hastalıklardan korku duyan anlatı kişilerin varlığı ortaya konulmuştur. Böylece söz konusu hikâyelerin kaygı ve korku bağlamında kurgulandığı sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Akar, Yeliz (2017). "Değerler Çatışması Bağlamında Sabahattin Ali'nin 'Ses', 'Bir Skandal' ve "Kağrı" Öyküleri. *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali, Hece Özel Sayı*. 35, 412-426.
- Ali Sabahattin, (2014). *Değirmen*. İstanbul: YKY
- Ali, Sabahattin (2016). *Sırça Köşk*. İstanbul: YKY
- Ali, Sabahattin (2018). *Kağrı, Ses, Esirler*. İstanbul: YKY
- Ali, Sabahattin (2019). *Yeni Dünya*. İstanbul: YKY
- Budak, Selçuk (2009). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları
- Cevizci, Ahmet. (2003). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Cüceloğlu, Doğan (2006). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Dağ, İhsan (2004). "Psikolojinin Işığında Kaygı" *Doğu Batı Düşünce Dergisi*. 6, 179-188.
- Deren, Seçil (2004). "Angst ve Ölümlülük" *Doğu Batı Düşünce Dergisi*. 6, 111-126.
- Ditfurth, Hoimar von (1991). *Korku ve Kaygı: Tartışma*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Duhm, Dieter (2002). *Kapitalizmde Korku*. Sargut Şölçün (Çev.). Ankara: Ayraç Yayınevi
- İnam, Ahmet (2004). "Kaygı Gülü Açarken" *Doğu Batı Düşünce Dergisi*. 6, 83-102.
- Kierkegaard, Soren (2013). *Kaygı Kavramı*. Türker Armaner (Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Korkmaz, Ramazan (2016). *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- Köknel, Özcan (2014). *Kaygıdan Korkuya*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Köknel, Özcan (1998). *Korkular-Takıntılar-Saplantılar*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Krishnamurti, Jiddu (2000). *Korku Üzerine*. Anita Tatlıer. (Çev.). İstanbul: Ayna Yayınevi.
- Krishnamurti, Jiddu (2006). *Bilinmeyene Açık Olmak- Korku Sorunu-Güvenlik Diye Bir şey Var mı?* Seda Toksoy. (Çev.). Ankara: Sistem Yayıncılık.
- Le Gall, Andre (2012). *Anksiyete ve Kaygı*. İsmail Yergüz (Çev.). Ankara: Dost Yayınevi.
- Manav, Faruk (2011). "Kaygı Kavramı." *Toplum Bilimleri Dergisi*. 9, 201-2011.
- Mannoni, Pierre (1992). *Korku*. Işın Gürbüz (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Soykan, Ömer Naci (2004). "Varoluş Yolunun Ana Kavşağında Korku ve Kaygı: Kierkegaard ve Hiedegger'de Bir Araştırma" *Doğu Batı Düşünce Dergisi*. 6, 41-62.
- Schulz, Walter (1991). *Çağdaş Felsefede Kaygı Sorunu*. Hoimar von Ditfurth (Derleyen). *Korku ve Kaygı* (ss. 7-18). Nasuh Barın (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Yılmaz, Feyza Nur (2019). *Behçet Necatigil'in Eserlerinde Korku ve Kaygı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi.

BATI

EDEBİYATINDA AKIMLAR

editör
OKTAY YİVLİ

HATİCE FIRAT
YASEMİN MUMCU
OKTAY YİVLİ
OĞUZHAN KARABURGU
BERNA AKYÜZ SİZGEN
NİLÜFER İLHAN

ÜMMÜHAN TOPÇU
SEFA YÜCE
HANİFİ ASLAN
METİN AKYÜZ
MEHMET SÜMER
YAKUP ÖZTÜRK



Prof. Dr. Önder Göçgün

TİYATRO DENEN HAYAT SAHNESİ



PROF. DR. ÖNDER GÖÇGÜN

Türk Tasavvuf Şiiri

AÇIKLAMALI VE YORUMLU ÖRNEKLERLE



MODERN TÜRK EDEBİYATI

editör
OKTAY YİVLİ

MUHARREM DAYANÇ
OKTAY YİVLİ
MACİT BALIK
MAHMUT BABACAN
SEVİM ŞERMET

YASEMİN MUMCU
BEDİA KOÇAKOĞLU
NİLÜFER İLHAN
MAKSUT YİĞİTBAŞ
SELAMİ ALAN

